

VERSLUSLISTE, POPIS GUBITAKA, SEZNAMEK IZGUB, LISTA DELLE PERDITE (1914-1919). ISTRIEN / ISTRRA / ISTRIA, UR. ROBERT MATIJAŠIĆ, KOPER – CAPODISTRIA: HISTRIA EDITIONES, 2018., 454 STR.

Knjiga *Popis gubitaka (1914-1919)*, čiji je urednik Robert Matijašić, jedinstveno je historiografsko djelo koje različitim metodičkim pristupima sažima broj od nekoliko tisuća poginulih, ranjenih ili zarobljenih Istrana u vrijeme Prvoga svjetskog rata. Sam je popis, u konačnici i knjiga, rezultat dugogodišnjega istraživanja prof. Matijašića koji je uvelike doprinio kvantificiranju žrtava Prvoga svjetskog rata na istarskome poluotoku. Iako sama knjiga ne predstavlja konačan popis stradalih, takav je popis zasigurno veliki pomak, kako u historiografskom aspektu, tako i u onom koji se dotiče kulture sjećanja. Koliko je takav popis važan, govori činjenica da je knjiga četverojezična – pisana je hrvatskim, talijanskim, slovenskim i njemačkim jezikom, kako bi bila pristupačna svakome čovjeku kome bi takav popis bio od koristi u pronalaženju žrtava.

Nakon kazala (str. 5 – 6), koje je, poput ostatka knjige, četverojezično, slijedi »Predgovor« (9 – 11) Deana Krmca, koji naglašava važnost ovakvog popisa, posebice za istarsku historiografiju, bila ona hrvatska, slovenska, talijanska ili austrijska. Krmac također navodi kako je čitav projekt prihvaćen od Humanističkog društva Histria, koje je i izdavač knjige, kako bi takav popis bio na raspolaganju široj javnosti, ali i kako bi potaknuo dodatna znanstvena istraživanja.

Slijedi »Uvodna bilješka« (13 – 16) Alekseja Kalca u kojoj saznajemo faktografiju same publikacije; ona sadrži sveukupno popis od 13 204 Istrana, koji su uglavnom bili vojnici Austro-Ugarske Monarhije, te koji su poginuli, ranjeni ili zarobljeni u vrijeme Prvoga svjetskog rata.

U »Popisu gubitaka« (19 – 47) Robert Matijašić navodi kakav je bio pristup austrougarskoga Ministarstva rata u pisanju takvih popisa, kako su se formirale tablice za popise i kako su se s vremenom mijenjale. Autor također naglašava što je istraživaču najbitnije pri istraživanju takvih popisa te na što bi trebalo obratiti pozornost. U izvornim su tablicama imena poredana abecednim redom, međutim, treba imati na umu kako su poneka prezimena iskrivljena, dok su osobna imena uglavnom germanizirana. U takvim je tablicama zanimljiv podatak podrijetlo vojnika, godina rođenja te tzv. »Vijest« o pojedinom vojniku iz koje se saznaje njegova sudbina – on može biti mrtav, ranjen, zarobljen. Vrijednost je takvih Popisa gubitaka danas još i veća jer je sačuvano samo nekoliko potpunih popisa. Nadalje, u poglavlju »Istrani u c. i kr. vojsci« (49 – 59) autor navodi koje su to divizije u kojima

jedništvom u Gruziji i dr. sa zapovjedništvom u Ljubljani. U takvim su divizijama oni mogli biti dio pješačke brigade, konjaničke brigade ili brigade poljskoga topništva. Također, nakon što je došlo do mobilizacije u srpnju 1914. godine, glavnina je istarskih vojnika pripadala 5. domobranskoj pukovniji, premda ih se moglo naći i u ostalim domobranskim pukovnijama. »Izborom bibliografije« (60 – 61) i »Podacima o izvoru« (63 – 65) završava prvi, teorijski dio knjige.

Drugi dio knjige, koja je rezultat samoga istraživanja *Popisa gubitaka*, započinje poglavljem »Istrani u Popisu gubitaka« (67 – 424). Ovo je osebujno poglavlje rezultat rada Roberta Matijašića i Deana Krmca te čini srž monografije. Budući da su podatci preneseni doslovno kako su objavljeni u izvornoj publikaciji, poglavlje započinje metodološkim uputama i načinom čitanja tablica. Zatim slijedi popis kratica (74 – 76), »Redoslijed brojeva« (77 – 85), koji uključuje i datum upisivanja, i Popis imena (87 – 351) svih 13 204 Istrana koji su svoje živote izgubili u vrijeme Prvoga svjetskog rata. Slijede »Kazalo imena« (353 – 423) i »Brojčani pregled« (425 – 443), koji donosi tablične prikaze publikacija s ukupnim brojem svezaka i svezaka s Istranima, zatim postotak pojave podataka od 1914. do 1919., brojčani prikaz činova ili položaja u istome razdoblju, podrijetlo vojnika – kojih sudeći prema tabličnom prikazu najviše ima s područja Kopra, Poreča i Pazina. Također, saznajemo kojoj su postrojbi pripadali vojnici te koja je bila dob vojnika. Sama je dob vojnika poredana u nekoliko tablica: prva i osnovna jest tablica s godinom rođenja vojnika, zatim slijedi prosječna dob po kategoriji, prosječna dob po šarži (dužnosti), prosječna dob po vojnom tijelu i dobne skupine po kotaru. Zasigurno jedan od zanimljivijih, a i historiografski korisnijih tabličnih prikaza jest onaj o umrlima. Tablica o umrlima također ima nekoliko: umrli po straži, po vojnom tijelu, po kotaru. Zastupljeni su također i ranjenici po istim kategorijama, kao i zarobljenici. Pored zarobljenika zapisano je mjesto zarobljenništva. Svaka je tablica prikazana u već spomenutom vremenskom okviru od 1914. do 1919. godine.

Samu monografiju zaključuje »Pogovor« (447 – 454) Darka Dukovskog, koji se osvrnuo na problematiku izračunavanja broja žrtava, na posao istraživača koji je još uvijek osjetljiv. Iako je teško procijeniti broj Istrana koji su umrli u zarobljeništvu, treba uzeti u obzir da najnovija istraživanja o poginulim i unovačenim Istranima tijekom Prvoga svjetskog rata pokazuju da je ta brojka gotovo dvostruka od predviđene.

Popis gubitaka Istrana tijekom Prvoga svjetskog rata hvalevrijedan je doprinos društvenoj, vojnoj i demografskoj povijesti Istre u vrijeme Prvoga svjetskog rata. Ova je knjiga također važan poticaj za daljnja istraživanja kako bi se gubici što preciznije rekonstruirali te kako bi se što jasnije objasnila događanja koja su uslijedila nakon Prvoga svjetskog rata, u dvadesetim godinama dvadesetoga stoljeća na istarskom poluotoku – depopulacija, spor oporavak, demografske promjene te u konačnici i promjena društvenoga uređenja.

Igor Jovanović